INTEGRATIVE POTENTIAL OF FIRST GRADE TEXTBOOKS IN ENVIRONMENT

Mariana Mincheva - Rizova
Konstantin Preslavsky University of Shumen, Republic of Bulgaria, mariana_rizova@abv.bg

Abstract: In Bulgaria, since 2016, in relation to coming into force of the new Pre-School and School Education Act, there has been running a process of introducing new learning content at school. Gradually, study programs, textbooks and learning sets are developed and approved. The assessment procedure for textbook or learning set projects requires that those meeting the national educational standard to be assessed for suitability to be applied at school by teachers who teach the appropriate subject at the relevant stage of educational level. However, teachers do not have the opportunity to approbate the new learning content in practice and to actually assess the qualities of the proposed textbooks and learning sets. They have to determine their suitability by relying on their previous pedagogical experience in teaching the school subject and by assessing their accessibility according to the development of the children they work with. Teachers are expected to approach in two ways when assessing: either to like those that resemble the textbooks they have worked with so far, given the routine they have developed in using them in teaching, or to choose those that are much different from the previous ones because of the hope to conduct more comprehensive teaching than before. In both cases, teachers will have reasons for their rational and emotional arguments. However, they entirely result from their experience. Teachers do not have other reliable tool for the assessment of textbooks and learning sets.

If the textbook is a "didactic tool that is meant for independent learning of the student and which supports the overall training in a specific subject…" (see Ordinance № 6 from 30.11.2015 on cognitive books and learning aids, Ministry of Education and Science), its quality will be determined by its ability to stimulate and realize the learning process. Therefore, if we want to assess the suitability of the textbook for applying at school, we should be interested in how it works for the successful learning process, which is an integration of cognitive, affective, social, motor and other components.

This publication offers results from assessment of the new learning sets (textbooks and workbooks) in the subject Environment for the first grade in terms of their ability to support integrativity in the learning/teaching process. The analysis is based on applying the author's model of assessing the integrity of textbooks (see Rizov, Il. *Assessment of Integrative Potential of Textbooks*, published in the present collection).

Keywords: assessment, quality of textbooks in Environment

ИНТЕГРАТИВНИЯТ ПОТЕНЦИАЛ НА УЧЕБНИЦИТЕ ПО ОКОЛЕН СВЯТ ЗА ПЪРВИ КЛАС

Мариана Минчева - Ризова
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски", Департамент за информация, квалификация и продължаващо образование – Варна, Република България, mariana_rizova@abv.bg

Този доклад е изработен във връзка с изпълнението на вътрешноуниверситетски проект на тема „Интегративността в обучението" (Договор № РД-10-611/27.02/ 2017 г.), финансиран от Фонд „Научи изследвания".

Резюме: В България от 2016 година, във връзка с влизането в сила на новия закон за предучилищното и училищно образование, протича процес по въвеждане на ново учебно съдържание в училище. Поетапно се изработват и одобряват учебни програми, учебници и учебни комплекти. Процедурата по оценяването на проектите за учебник или учебен комплект изисква тези от тях, които отговарят на държавния образователен стандарт, да получат оценка за пригодността им за прилагане в училище от учителите, които преподават учебния предмет в съответния етап от степента на образование.

Учителите обаче нямат възможност да апробират новото учебно съдържание в практиката и реално да преценят качествата на предложените учебници и учебни комплекти. Те трябва да определят пригодността им като разчитат на досегашния си педагогически опит при преподаване на учебния предмет и като оценяват тяхната достъпност съобразно особеностите в развитието на децата, с които работят. Очаквано е учителите да подходят по два начина при оценяването: или да харесат тези, които приличат на учебниците, с които са работили до този момент, предвид рутината, която са изградили при използването им в преподавателската дейност, или да предпочетат онези, които са много по-различни от досегашните, заради надеждата да провеждат с тяхна помощ по-пълноценно обучение, отколкото преди. И в двата случаи

учителите ще имат основания за своите рационални и емоционални аргументи. Те произтичат обаче изцяло от техния опит. Учителите не разполагат с друг надежден инструмент за оценяване на учебниците и учебните комплекти.

Ако учебникът е „дидактическо средство, което е за самостоятелно учене на ученика и което подпомага цялостното му обучение по определен учебен предмет“[85], неговото качество ще се определя от възможностите му да стимулира и реализира процеса на учене. Следователно, ако искаме да оценим пригодността на учебника за прилагане в училище, трябва да се интересуваме от това как той съдейства за успешното протичане на процеса на учене, който е интеграция от познавателни, афективни, социални, моторни и други компоненти.

Настоящата публикация предлага резултати от оценяване на новите учебни комплекти (учебници и учебни тетрадки) по „Околен свят“ в 1.клас от гледна точка на възможностите им да подкрепят интегративността в процеса на учене/обучение. Анализът е направен въз основа на приложение на авторски модел за оценяване на интегративните възможностите на учебниците (Виж: Ризов, Ил. *Оценяване на интегративния потенциал на учебниците*, публикувана в настоящия сборник).

Ключови думи: оценяване, качество на учебниците по „Околен свят“

1. УВОД

Влошеното състояние на образованието в България през последните две десетилетия и необходимостта от привеждането му в съответствие с европейските стандарти за качество мотивира изработването и приемането през 2015г. на нов закон за предучилищно и училищно образование (ЗПУО). „Основната цел на образованието вече не може да бъде механичното усвояване и възпроизвеждане на готови масиви от знания. В информационния век, в обществото на знанието, основната цел на образованието трябва да бъде развитието на умения за сложното боравене с постоянно променяща се информация и **усвояване на методи на учене, на ключови компетентности и нагласа за учене** през целия живот.“[86]

Новият закон предложи структурна промяна в системата на средното образование, включително ново структуриране на учебните програми, което да отрази по-адекватно възрастовите потребности и възможности на учениците. Всяка учебна програма препоръчва определено процентно разпределение на задължителните учебни часове за годината: най-често до 60% за нови знания и 40 % за други видове уроци. Особено внимание е отделено на уроците за упражняване и практически занимания, включително екскурзии с учебна цел и работа по проекти. С тези промени се цели преодоляване на академичния подход при конструиране на досегашното учебно съдържание, както и справяне с академичния стил на преподаване и работа в средното училище. Съставителите на учебни програми, учебници и учебни помагала са изправени пред сложната задача да създадат ново учебно съдържание, фокусирано върху развитието на личността на ученика, „в интерес на неговата автономност и свобода на избор, право на личен стремеж към преуспяване и благоденствие“.[87]

Преведено на езика на педагогическата прагматичност, новото учебно съдържание трябва да ***предизвиква и поддържа интереса към ученето***, както и да осигурява ***процеса на учене*** по такъв начин, че да е в състояние да доведе до развитието на комплексните умения и компетенции на ученика, представени в новите държавни образователни стандарти за общообразователната подготовка.

Постепенното привеждане на дейностите на всички образователни институции в съответствие с разпоредбите на ЗПУО започна през учебната 2016/2017г. От тогава стартира и обучението по новите учебни програми, но без нови учебници, на първите випуски ученици в 1. и 5. клас, за които законът регламентира промяна в стандарта за общообразователна подготовка. Въпреки скъсените срокове на процедурите за написване, оценяване и одобрение на проектите за учебници, те не достигнаха до училище в рамките на учебната година, през която законът влезе в сила. Нещо повече, бързината, с която се реализира процесът на оценяване на предложените проекти, постави под съмнение неговото качеството. Например, учителите оценяваха пригодността за прилагане в училище на новите учебни комплекти в 1. и 5. клас в края на първия учебен срок, между множеството други ангажименти, с които обикновено са натоварени през това време на учебната година.

[85] Вж. Наредба № 6 от 30.11.2015г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала, МОН.

[86] Вж. Мотиви към Закона за предучилищното и училищното образование.

[87] Вж. Мотиви към Закона за предучилищното и училищното образование.

Така или иначе, процедурите приключиха и от учебната 2017/2018 година учениците в 1. и 5. клас вече ще учат от нови учебници и помагала.

Какви учебници избраха учителите за работа с техните ученици? Как преценяват пригодността им за прилагане в училище, след като в *Наредба № 6 за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала* няма изисквания към тях какво да оценяват в проектите за учебници? Записано е само как да оценяват – „професионално, обективно и безпристрастно“ (чл.62, ал.2).

2. ОСНОВАНИЯ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Очевидно е, че законотворците, като делегират права на учителите да оценяват пригодността на учебниците, но не им дават подходящ инструмент за това, всъщност разчитат на техния професионален опит. Опитът обаче не изчерпва професионалната компетентност. Той може да бъде и рутина, комфорт, чиито граници не искаме да прескочим, защото сме свикнали с тях.

Ако се доверим на опита на учителите, ще открием, че за много от тях учебникът не е план за ученето на ученика, а план за урока. Те гледат на него предимно като на информационен ресурс, готов източник на знанията, които учениците трябва да усвоят и възпроизведат. Учителите имат проблем с осмислянето на функциите на учебника. Редовно подценяват неговата роля да обслужва постигането на цялостност/интегритет на личността на ученика посредством стимулиране на процес на учене, чрез който се постига синтез на неговите познавателни, социални, емоционални, сензорни и двигателни активности.

А може би, учителите имат проблем с осмислянето на функциите на учебника, защото не откриват в него качествата, които ще им позволят да организират с негова помощ пълноценното учене и обучение на учениците. Често срещана практика е, особено в големите градове, още в началния етап на основната образователна степен, на учениците да се предлага да учат с помощта на помагала, учебни тетрадки и други дидактически пособия, които не са част от общообразователния дидактически пакет, доставян в училище от държавата. И вместо да допълват основната работа с учебника, тези помагала се превръщат във водещи средства за обучение. Достига се до абсурдната ситуация учебниците почти да не се отварят в училище или у дома, защото учителите планират дейността си в час съобразно възможностите на допълнителните помагала, а вкъщи подготовката на домашните се осъществява отново изцяло въз основа на тяхното съдържание. Така, голяма група ученици от малки се учат да учат без учебници. И то благодарение на опита на техните учители.

Разбира се, ученето може да бъде по-успешно и без учебници, особено ако те са лошо написани. Практики като гореспоменатата обаче, показват, че в усилията си да преодолеят недостатъците на учебните комплекти, с които им се налага да работят, учителите могат да нанесат непоправими вреди в процеса на изграждане на отношението на учениците към учебника и в процеса на формиране на уменията им за работа с учебник, следователно и на уменията им да учат. Работата с учебни помагала и учебни тетрадки не изисква в такава степен, както учебника, комплексно упражняване и развитие на различни умения на обучавания. Учебникът притежава педагогически, дидактически, психологически, психофизиологични, социологически и други функции, които го превръщат в особен вид образоваща книга. „Въпреки настъпващите промени, учебникът не е и не може да бъде едно от средствата на обучение, което е поставено наред с другите или ги допълва. Той е и ще си остане основният и най-систематизиран източник на научни знания в дадена област… Учебникът и занапред ще си остане важен дидактически и методически помощник на учителя във всекидневната му дейност. Тази негова функция може само да се усъвършенства, но не и да се елиминира.“ (Андреев, 1996: 190)

Добрият учебник е незаменим, особено за развитието на малките ученици, които трябва да решат най-сложната задача през целия период на училищното си образование: **да се научат да учат сами**. Те не могат да решат тази задача не само без добър учител, но и без добри учебници. Учениците, които свикват да учат повече без учебници, отколкото с учебници, постепенно се отчуждават от мисълта, че в училище са им нужни учебници, за да преминават успешно от клас в клас, и престават да ги търсят и ползват като ресурс за учене. Трябва ли тогава да се учудваме защо за все по-голям брой ученици, особено големите, учебникът не е ценност?

Но това, че учебникът не е ценност за учениците не е големият проблем. Любознателността на тези от тях, у които е развита потребността да четат книги и действително четат, може да бъде удовлетворена и без учебници. За съжаление, расте броят на децата, постъпващи в училище, за които книгата е отсъстващ предмет от жизнената среда. За тях учебниците често се оказват единствените източници, които могат да им представят някакви обобщени модели на света и системни методи на мислене, благодарение на които могат да се научат не просто да четат, а да четат с разбиране. Ако учителят не помага на тези деца да работят с учебника, според неговото предназначение: като средство за самостоятелно учене на ученика, той не просто

възпрепятства подготовката им по учебния предмет, който преподава, но не възпитава у тях потребността от четене. Като не държат в ръцете си и не четат от учебника като от книга, с която могат да водят диалог, а като книга, по която ще бъдат изпитвани, учениците се отчуждават от самото четене като дейност.

Разнопосочният опит на учителите за работа с учебника, който описахме, показва, че той не може да бъде надежден източник за обективна и професионална оценка на пригодността за приложение на новите учебни комплекти в училище. В него са преплетени много деструктивни нагласи, породени както от неудачното конструиране на досегашните учебници, така и от множество други нерешени проблеми в обществото и образованието до настоящия момент. Вярно е, че учителите са обезкуражени от факта, че управленските структури повече имитират демократично отношение към тях, отколкото действително го проявяват. Смятат, че формално им се делегират правомощия, защото много малка част от техните предложения, биват взимани под внимание. Затова и в повечето случаи формално отмятат задълженията, които им се „спускат отгоре".

Вярно е обаче и това, че учителите все още не са се научили на гражданско поведение. Те могат да противостоят на тенденции, които им пречат да работят пълноценно. Нужно е да отстояват правата си като застават единни зад безспорни факти и ценности, които аргументирано защитават. По този начин със сигурност ще защитят и правата на учениците. Учителите трябва да бъдат стимулирани да повишават своите професионални умения и компетентности не само като преподаватели, но и като образователни експерти. Ако искаме да ги направим такива, сме отговорни за тяхната експертна подготовка. Само тогава те ще могат да бъдат на висотата на правомощията, които им се делегират и ще имат самочувствието да ги упражняват.

Водени от разбирането, че на учителите трябва да се помага да повишават професионалната си компетентност, за да могат адекватно да упражняват експертните си функции, екип преподаватели от ДИКПО-Варна, работейки по вътрешен научен проект на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски" на тема: „Интегративността в обучението", изработи инструментариум за оценяване на потенциала на учебниците/учебните комплекти да подкрепят интегративността в процеса на учене на ученика. Повече информация за модела за оценяване можете да получите от статията на Илиян Ризов, поместена в настоящия сборник с доклади. (Виж: Ризов, Ил. *Оценяване на интегративния потенциал на учебниците*)

С помощта на изработения дидактически инструментариум са оценени нови учебни комплекти, предназначени за обучение на учениците в 1. и 5. клас.

В настоящото изложение се представят резултатите от оценяване на пет учебни комплекти по *Околен свят*[88] за 1. клас, одобрени от Министерството на образованието за работа в училище.

Интересът ни към тези учебници е провокиран от статута на учебния предмет, който досега не е изучаван в 1. клас, както и от характеристиките на неговата учебна програма, представени в новите нормативни документи.

По-долу представяме някои акценти от програмата, за да покажем, че тя задава интегративен модел за структуриране на съдържанието на учебниците, който да реализира интегративен процес на обучение, включително учене.

1. *Околен свят* е учебен предмет за овладяване на интегрални знания и умения, свързани с близката до детето природна и обществена среда. Той е първият от група общообразователни учебни предмети (заедно с Човекът и обществото, История и цивилизации, География и икономика, Философия, Гражданско образование), отговорни за изграждането на социалните и гражданските компетентности на учениците.
2. Учебната програма по *Околен свят* има интегративни функции, реализиращи се в две посоки: смислово обединяване на разнообразни сведения за характеристиките на най-близкото обкръжение на детето от природната и обществената среда в родния край в контекста на тяхното

[88] *Околен свят,* ЗП (печатно издание с електронен вариант) Учебна тетрадка по околен свят, Автор: **И. Мирчева**, ИК „Анубис"; *Околен свят*, ЗП (печатно издание с електронен вариант) Учебна тетрадка по околен свят, Автори: **В. Петрова и колектив**, „Булвест 2000"; *Околен свят*, ЗП (печатно издание с електронен вариант) Учебна тетрадка по околен свят, Автори: **Д. Гетова и колектив**, „Просвета АзБуки"; *Околен свят*, ЗП (печатно издание с електронен вариант) Учебна тетрадка по околен свят, Автори: **Е. Василева, С. Цветанска**, „Просвета Плюс"; *Околен свят*, ЗП (печатно издание с електронен вариант) Учебна тетрадка по околен свят, Автори: **Л. Найденова и колектив**, „Просвета-София".

взаимодействие и логическо и функционално обвързване с основополагащи информационни ядра и познавателни стратегии, специфични за другите учебни предмети.

3. Интердисциплинарният подход при изграждане на темите предполага развитие на знанията в най-широк смисъл.
4. Основната педагогическа ориентация е свързана с включването на малкия ученик в разнообразни по характер самостоятелни изследователски задачи, значими за самия него. Децата се учат да извършват собствени проучвания, да взимат предвид различни гледни точки, да развиват своите граждански умения, приучават се да разбират и ценят равновесието в природата.
5. Основните характеристики на дейностите, свързани с обучението, са вариативност, комуникативност, емоционалност, проблемност, самостоятелност и интегративност. С помощта на комплекс от откривателски дейности за наблюдение, изследване, класифициране и пр. първокласниците се учат да разбират себе си и околния свят. Формират ключови познавателни, практически и комуникативни умения.[89]

Тъй като нашият изследователски интерес е насочен към възможностите на учебното съдържание да обслужва цялостно/интегрално ученето на ученика, т.е. да предизвиква и да осигурява връзката между всички видове негови активности в процеса на обучение/учене (познавателна, социална, емоционална, сензомоторна), избираме, с помощта на конструирания от нас дидактически инструментариум, да оценим учебните комплекти по Околен свят в 1. клас, защото, според нас, са налице изходните условия – добра учебна програма, те да бъдат примери за успешни учебници, пълноценно обслужващи процеса на обучение точно в интересуващия ни интегративен аспект.

Оценяването на интегративния потенциал на учебниците е извършено с помощта на Карта за експертна оценка, съдържаща системата от критерии и показатели, спрямо които се събира и анализира информацията за учебното съдържание. Предмет на оценяване е интегративността, която учебните комплекти реализират съобразно процеса на учене (функционална интеграция) и съобразно предмета на познание (структурна интеграция).

Предвид лимитирания формат на настоящата публикация, тук ще бъдат представени някои по-важни резултати и изводи от проведеното изследване, които се отнасят само до възможностите на учебните комплекти по Околен свят в 1. клас да осъществяват интегритет между компонентите на познавателната активност на учениците. За но-лесно възприемане на текста, при анализа на резултатите от изследването, вместо имената на авторските екипи, създали учебниците, са цитирани имената на издателствата.

3. РЕЗУЛТАТИ И ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Анализът на учебните комплекти по *Околен свят* за 1. клас от гледна точка на постигането на функционална и структурна интегративност на тяхното съдържание, обслужваща целите на пълноценното глобално, цялостно учене на ученика, показа, че те са в състояние *да постигат синтез между компонентите на познавателната активност* на учениците: запознаване – разбиране –приложение.

Във всички учебни комплекти има предвидени различни дейности за първокласниците, които позволяват разгръщане на трите равнища на познавателната им активност: репродуктивно, продуктивно и изследователско (творческо). Предвид възрастовите особености на децата, учебниците и учебните тетрадки предлагат репродуктивни дейности: разпознаване и ориентиране по картинки, оцветяване, подражание по зададени образци, лепене на стикери, и др. Прави приятно впечатление обаче, че тяхното съдържание включва и упражнения/задачи, обслужващи дейности от продуктивен и изследователски характер, като наблюдение, разказване, обясняване, даване на примери, систематизиране.

Най-голям обем от задачи и упражнения се съдържат в учебната тетрадка по *Околен свят* на издателство „Просвета АзБуки“. Като създават условия за обогатяване на новите знания и за трениране на умения, те реализират връзката между компонентите *разбиране* и *приложение*. Наличието на различни по трудност задачи дава възможност на учителя да осъществи диференциран подход при работа с учебната тетрадка, съобразно възможностите на различни групи ученици в класа.

Най-пълноценно от функционална и структурна гледна точка, съобразно целите за постигане на балансиран синтез между *запознаване, разбиране* и *приложение*, е разработено учебното съдържание на комплекта по *Околен свят* на издателство „Булвест 2000“. Авторите си поставят и успешно решават

[89] Учебна програма по Околен свят за 1.клас.

задачата, при разработване на учебното съдържание, да поставят фокус върху активността на детето. През всички фази на процеса на обучение то е в активна позиция. Учебното съдържание е разработено с помощта на сполучливи дидактически инструменти. Например, при представяне на новите знания е обособена рубрика „Откривам“, която изисква детето да анализира ситуации, при които е необходимо да решава проблеми чрез трансформация и практическо приложение на придобитите знания. Така още в процеса на усвояване на знания, едновременно протичат и процеси на разбиране и приложение. Чрез рубриката „Дискусия“ също удачно се осъществява синтез на трите познавателни компоненти, защото децата имат възможност едновременно да се запознават с нови знания (ориентиране в нови контексти и връзки на изучавани обекти и явления), да постигат разбиране (осмисляне на различни модели на мислене), да прилагат наученото на практика (говорене с аргументи, предлагане на решаване на проблеми). Процесът на обобщение на знанията се извършва по логически схеми, чрез които ученикът трябва самостоятелно да осмисли връзките между новите понятия в урока, а затвърдяване на знанията се реализира в значителна степен чрез познавателни задачи от продуктивно и творческо равнище. Тези качества на учебния комплект на издателство „Булвест 2000“ го адресират към учители, които бягат от професионалната рутина и търсят предизвикателствата в преподавателската си работа, както и към деца с по-големи познавателни възможности.

Добрата оценка, която получават всички учебни комплекти за техния интегративен потенциал, е доказателство за това, че новите учебници по *Околен свят* са крачка напред в съдържателното и функционално осигуряване на съвременния процес на обучение в 1. клас, в сравнение с предходните учебници по Роден край. Въпреки това, те притежават редица слабости, на които трябва да се обърне сериозно внимание, за да могат учителите сполучливо да ги редуцират и преодоляват в процеса на работата си.

Учебниците и учебните тетрадки по *Околен свят* в 1. клас все още са далече от възможността с тяхна помощ да се полагат основите на критическото мислене на децата в класната стая. Във всички учебни комплекти по *Околен свят* в 1. клас има предвидено за изучаване учебно съдържание, което бихме могли да определим като съдържание на готовите схеми и внушения, блокиращи мисленето. То представя едностранчиво и шаблонно новата информация и по този начин затваря природната любознателност и наблюдателност на децата. Към него се отнасят задачи от вида: „Открий грешките, които художникът е допуснал?“; както и тези като: „*Отбележи/Оцвети кръгчето под/Огради* само верните отговори“; „Вярно ли е, че…“ и „Кой е прав?“, изискващи избори между „Да“ и „Не“, или между дискусионни тези.

Можем да етикетираме това съдържание като учебникарско, а не като учебно, защото е далече както от реалностите на научното познание, така и от практиките на съвременното демократично образование. Вредно е за мисленето на ученика, тъй като е конструирано на основата на принципите, на които се изграждат училищните тестове. Задачите, които дадохме за пример, не само че не допускат алтернативни отговори, а ги квалифицират като грешни. „Не може да се преподава критическо мислене, ако съществува манталитетът за „само един правилен отговор” (Темпъл, 2001: 23). Проблемите с този тип задачи стават още по-сериозни, когато учителите действително ги използват за контрол и оценка на знанията на учениците. Книгите за учителя към учебните комплекти по *Околен свят* допускат и препоръчват тази възможност.

Околен свят е интегративна учебна дисциплина, която черпи своя съдържателен ресурс от социални и природни научни области на познание. Можем да оценим качеството на съдържанието на учебниците по *Околен свят* според качеството на вътрешно-предметния синтез, изграден между тези области на познание. Недопустимо е логиката и средствата на точното природо-математическо мислене механично да се пренасят върху логиката на хуманитарното познание, което също е точно, но се изгражда по други правила. От тези позиции, авторът на настоящото изложение категорично се противопоставя на въпроси и задачи, присъстващи в учебниците, учебните тетрадки и книгите за учителя по *Околен свят* за 1. клас, които изискват от учениците да дават еднозначни отговори и да правят еднозначни оценки на ситуации на социално взаимодействие. Например, децата да отговорят на въпроса: „Какво се е объркало в семейството?“, наблюдавайки илюстрация, в която бабата чете буквара, ученикът играе с играчки, а друго дете разбърква ястие в тенджера на печката (учебник на издателство „Просвета Плюс“). Нашият отговор е: „Нищо не се е объркало. Всеки проявява любопитство и емпатийно преживява ролята на друг член на семейството.“

Хайде да помислим! Ако учителят очаква детето да отговори с „Не“ на въпроса: „Може ли в дневния ни режим да присъстват само любимите ни занимания? (книга за учителя на Издателство „Просвета 1945“), кои занимания от дневния режим детето ще посочи като нелюбими? И, ако сред тях е ученето, писането на домашни, ходенето на училище, как учителят ще отрази неговите негативни преживявания? Или просто ще ги отхвърли с поредния постулат…….

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съдържателните и функционални структури на оценените учебни комплекти по *Околен свят* за 1. клас позволяват разгръщането на цялостен, интегративен процес на учене на най-малките ученици в процеса на обучение по учебния предмет. Те са в състояние, при умелото ръководене на обучението от страна на учителя, да осигурят балансирано натоварване на познавателната, емоционална, социална и сензомоторна активности на децата. Въпреки това, учебните комплекти по *Околен свят* за 1. клас имат съществени пропуски по отношение на развитие на критическото мислене на децата, заради недобре изградена вътрешнопредметна и междупредметна интеграция на равнище обучение.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Андреев.М. Процесът на обучението, УИ „Св. Климент Охридски“, С. 1996.
[2] Темпъл, Чарлз, Кърт Мередит и Джийни Стийл. Как учим? ЕТО, С. 2001.